

ΠΡΑΞΗ:

**«ΘΑΛΗΣ-ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-
Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής
και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας»**

Κωδικός MIS 380421

ΥΠΟΕΡΓΟ:

**«Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής
δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας»
και α/α «01»**

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ:

**«Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» (Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ.) 2007-2013
Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων**

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 11:

**«Ενίσχυση του ανθρώπινου κεφαλαίου για την προαγωγή της έρευνας και της
καινοτομίας στις 3 Περιφέρειες Σταδιακής Εξόδου»**

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΠΡΑΞΗΣ:

«ΘΑΛΗΣ»

Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (Ε.Κ.Τ.) και από εθνικούς πόρους, μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.) του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων

Παραδοτέο

Παραδοτέο Π4.6.4: Τελική έκδοση ανακοίνωσης σε διεθνές συνέδριο

ΥΔ4.6: Συγγραφή τελικών κειμένων – Διάχυση των αποτελεσμάτων
της έρευνας

Δράση 4: Μελέτες περιπτώσεων τοπικών πρωτοβουλιών

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Συντάκτες : Σκορδίλη Σοφία, Λακριντής Αθανάσιος, Πάντος Παναγιώτης,
Ραυτόπουλος Ιωάννης

Για την εκπόνηση του παραδοτέου απασχολήθηκαν τα κάτωθι μέλη της ομάδας έργου :

ΜΕΛΗ ΚΥΡΙΑΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ (Κ.Ε.Ο.)

ΣΚΟΡΔΙΛΗ ΣΟΦΙΑ

ΜΕΛΗ ΟΜΑΔΑΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ (Ο.Ε.Σ.)

ΛΑΚΡΙΝΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΠΑΝΤΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Θεσσαλονίκη, 30/11/2015

2

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση(Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ερευνητικό Πρόγραμμα ΘΑΛΗΣ

Το ανθρώπινο δυναμικό ως βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση της Ελλάδας.

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Σκορδίλη Σοφία

Ραυτόπουλος Ιωάννης

Λακριντής Αθανάσιος

Πάντος Παναγιώτης

Δ4. Μελέτες περιπτώσεων τοπικών πρωτοβουλιών

Παραδοτέο Π4.6.4: Τελική έκδοση ανακοίνωσης σε διεθνές συνέδριο

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 4.6.4

Transformations of food retailing in crisis-hit Athens: the potential of “new” small-scale initiatives

Sophia Skordili

Submitted abstract and presentation for the 6th International Conference “Finding Space for Productive Cities” organised by the AESOP (Association of European Schools of Planning) Sustainable Food Planning Group, Leeuwarden, 5-7/11/2014.

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Transformations of food retailing in crisis-hit Athens: the potential of “new” small-scale initiatives¹

Sophia Skordili

Harokopio University

During the last twenty years or so, the landscape of grocery retailing has undergone major transformations in Athens. Tens of thousands of traditional independent food shops have been forced out of the market and grocery retailing is dominated by a small number of corporate retailers, as it is in many other European countries. Athens Metropolitan Area, has been the persistent focus of their operations. Recently, in the light of the economic recession, corporate retailers are very active in developing smaller formats at the neighbourhood level. Convenient stores are obviously a greater threat to small independent food shops operating in the same neighbourhoods than bigger formats at the outskirts of the city.

Under fierce competition and severe cuts in consumer spending the market exit of minor chains and independent food shops has been accelerated. However it would be wrong to argue that there are no alternative choices for food sourcing for the urban population. Next to super market stores are found daily open markets for fruit and vegetables, independent corner shops, a number of resilient traditional independent shops (mainly bakers, green grocers and fish mongers), as well as, a growing number of “new” shops that sell mostly local products.

The aim of the presentation is two-fold: first, to provide a picture of the transformed landscape of the grocery retail sector in Athens and second, to focus on the prospects of “new” grocery shops that are emerging, day-in/day-out, in every urban neighbourhood and tourist area, all over the country.

Too often it is taken for granted that these “new” small-scale initiatives can act instantly as an antidote to the mounting socio-economic and environmental problems associated with the corporate-led food production and retailing. However these qualities are not given, neither guaranteed. The aim of the paper is to trace the profile of these highly diversified initiatives and to shed some light to their impact to

¹ I would like to thank Athanasios Lakrintis, Panayiotis Pantos and Yiannis Raftopoulos for their contribution to the empirical data processing.

local agro-food suppliers and the urban retail sector. It supports the view that a big number of these initiatives are qualitative different from the traditional agro-food small and medium size enterprises and can act as a basis for more sustainable regional agro-food systems and ethical consumption, providing they will be supported by appropriate policies.

The analysis is based on the preliminary data derived by HIDDEN Research Project financed by the EU and the Greek Ministry of Education. In the framework of the project, extended Field Work Survey in key-informants and several agri-food processors and retailers is currently underway (December 2013 - July 2014).

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση(Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

6th AESOP International Conference Presentation

6th international AESOP Sustainable Food Planning Conference
5 - 7 November 2014
Leeuwarden | The Netherlands

Το ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ
ΒΑΣΗ - ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ "ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ"

**Transformations of food retailing in crisis-hit Athens:
the potential of "new" small-scale initiatives**

Sophia Skordili
Geography Dept., Harokopio University of Athens, skordili@hua.gr

ΑΕΣΟΡ 6th Sustainable Food Planning Conference Leeuwarden 05-07/11/2014

Introduction

Context
Agro-food sector has a key role in every scenario to lead Greece out of the crisis. However, all Research Studies (McKinsey Report, IOBE Study, ...) focus on large agro-food processing firms, ignoring the many troubles and limitations of the conventional agro-food system, based on these firms.
In the framework of Thalís – HIDDEN Research Project, we want to challenge the above thesis.

Aim
The aim of the presentation is to recognise several promising small-scale initiatives in food retail sector, identify their sources of dynamism and explore their potential for a more sustainable and equitable food system.

Structure

1. The swift dominance and troubles and limitations of big supermarket chains
2. Identification of dynamic groups of small retailers
3. First comments on their source of dynamism and impact on food system

ΑΕΣΟΡ 6th Sustainable Food Planning Conference Leeuwarden 05-07/11/2014

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

The belated and swift dominance of large super market chains in Greece

Until quite recently the structure of food retailing in Greece was extremely fragmented. As late as the end of 1980s, myriads of independent stores (grocers, corner shops, baker shops, green-grocers, fish-mongers, luxury food products), along with weekly Open Markets of fruit and vegetables, were found in every urban neighbourhood.

During the 1970s several domestic small super market chains began to develop in the central areas of Athens and Thessaloniki and a few lesser urban centres.

The turning point to retail consolidation should be placed at the beginning of 1990s. Then, in the prospect of the SEM (1992) several grocery retail chains penetrated the country. Delhaize (1991), Promodes (1995), Schwartz (Lidl) (1997), Plus (2004, withdrawal in 2006), Aldi (2007, withdrawal in 2009).

Since then sm chains followed a course of uninterrupted growth. The market share of the 10 top chains is estimated at 60%

AE SOP 6th Sustainable Food Planning Conference

Leeuwarden 05-07/11/2014

Food retailing in the mist of the crisis

The intense pressure of the current crisis to small (food) retailers

- Hostile business environment (dramatic fall in disposal incomes and purchasing power / lack of access to banking system, heavy taxation,...)
- Convenient stores of big grocery chains in every urban neighbourhood
- Liberalization of markets (warm corners in super-markets, extension of opening days and hours of big stores, long-life pasteurised milk).

The troubles and limitations of the big supermarket chains

- Increases in sales
- Extremely low prices to farmers and small manufacturers / low quality standardised food / influx of imported food /
- High food prices compare to other European countries

AE SOP 6th Sustainable Food Planning Conference

Leeuwarden 05-07/11/2014

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

A preliminary typology of small food retail initiatives

Data Base of more than 300 small firms operating in several stages of food production

1. Traditional outlet
2. 'Alternative' initiatives – local authorities, local movements, individuals
targeting to the relief of the poor consumers – producers
targeting to radical / green middle income urban consumers
3. Revitalised or newly established 'local' food small outlets
4. Start-ups in agro-food sector

AESOP 6th Sustainable Food Planning Conference

Leeuwarden 05-07/11/2014

Revitalised or newly established small local food stores

2nd generation in family enterprises
or young unemployed

Where? In urban and tourist areas
all over Greece

"Me too" and dynamic firms

Not necessarily "posh" attract a
great part of consumers for
supplementary speciality products

Shopping as a social process.
Very good knowledge of food,
"food with a history", exchange of
recipes,...

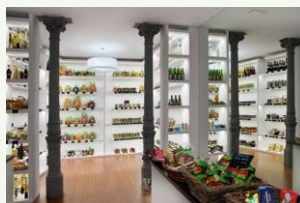
AESOP 6th Sustainable Food Planning Conference

Leeuwarden 05-07/11/2014

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

New small local food stores abroad

They promote greek food and gastronomy abroad

Deli
Snacks – café – lunches

Greek cooking workshops

AESOP 6th Sustainable Food Planning Conference

Leeuwarden 05-07/11/2014

“Agro-food start-ups”

Established in 2007

150+ farmers
1200+ products
8 deli and kitchen shops (including London and Brussels)

Respect of tradition with:
dedication to offering added aesthetic and gastronomic value
meeting present day consumer requirements, packaging and standards

Unique brand - Joint branding with producers (Carluccio's in the UK)

AESOP 6th Sustainable Food Planning Conference

Leeuwarden 05-07/11/2014

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση(Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

“Agro-food start-ups”

- Enclosed market of more than 200 producers of (preferably organic) fresh and packaged food. Producers pay a rental fee.
- Kitchen
- Online ordering and delivery services in Athens area

AESOP 6th Sustainable Food Planning Conference

Leeuwarden 05-07/11/2014

Identification of sources of dynamism of dynamic small retailers

Most of these firms are qualitative different from the typical traditional small research outlet. They have a clear business plan on product-mix, suppliers, marketing,...

Entrepreneur

High educational qualifications, (language skills, travelling, fluent in ICTs,...).
Younger age groups (this is not the case in food processing).
Substantial representation of women.
2nd generation

Products / suppliers

Close links and contacts with suppliers. Wide product range.

Marketing channels

Use of social media
Food workshops
Recipes
Local markets – restaurants – hotels – gastrotourism,...

AESOP 6th Sustainable Food Planning Conference

Leeuwarden 05-07/11/2014

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Identification of sources of dynamism of dynamic small retailers -2-

Greek family

A stable source of funding, experience and unpaid labour

Creativity

Business concept

Product differentiation

Launch of "new" products
Alonisos Tuna, Meat products made from Buffalo, non pasteurized local beers,...

Packaging

Marketing

AE SOP 6th Sustainable Food Planning Conference

Leeuwarden 05-07/11/2014

Do they lead to a more sustainable and equitable food system?

- They are a valuable source of employment and income.
- Restoration of the lost links between the city and its regional agricultural base.
- They provide access to markets to thousands of small farmers with fairer prices. Asking for certificates of organic or low input farming they upgrade the farming practices. Providers of know-how.
- Revitalization of long forgotten crops.
- Providers of better quality food. They upgrade the image of greek gastronomy
- Revitalization of neighborhood markets. Places of social meetings and interaction.

Summing up, there is a lot of room for responsible entrepreneurship - low initial capital - Under certain conditions, small food retailers are far from residuals of the past and show promising prospects for a more sustainable and equitable future, as long as, they will be supported by the state (access to funding, marketing,..)

AE SOP 6th Sustainable Food Planning Conference

Leeuwarden 05-07/11/2014

Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.